

דבר הנשיא

חברות וחברי האקדמיה, קוראות וקוראים נכבדים,

פרופ' דוד דור
נשיא האקדמיה

שנת תשפ"ו עומדת בסימן המשך תקופה קשה ורבת טלטלות למדינת ישראל ולחברה הישראלית. על אף הפסקת האש השברירית הנוכחית, גם עכשיו ממשיכה המלחמה שפרצה בעקבות אירועי השבעה באוקטובר 2023 להטיל צל כבד על חיינו כאן, על מרקם החברה שלנו ועל יחסי ישראל עם העולם. בתוך מציאות זו מוטל עלינו, באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, לנסות ולשמור על מבט מפוכח, פתוח, אחראי ומבוסס עובדות, ולתרום ככל יכולתנו לחיזוק המדע הישראלי, לשיקום האמון בין חלקי החברה ולהעמקת תחושת האחידות המשותפת לעתידנו.

יותר משנתיים חלפו מאז אותו יום נורא, והפצע עדיין פתוח. לכולנו נחרת בזיכרון מאבקם העיקש של המשפחות ושל הציבור לשחרור החטופים, מאבק שהפך לסמל של התעקשות על החיים מול אכזריות בלתי נתפסת. שחרורם של אחרוני החטופים החיים לאחר תקופה ארוכה כל כך של אי-ודאות וחרדה הביא עימו הקלה מסוימת, אך ליבנו עדיין עם משפחות החללים שגופותיהם טרם הושבו, עם המשפחות השכולות שעולמן חרב עליהן, עם הפצועים הרבים, עם המפונים שטרם חזרו לבתיהם ועם עשרות אלפי המשפחות שחיהן התהפכו בשל שירות מילואים ממושך וקשה של אחד מבני הבית.

לצד המחויבות העמוקה להחזיר כל אדם שנחטף לביתו ולדאוג לקבורה הולמת לכל מי שנרצח או נהרג בשבי, איננו יכולים להתעלם ממחירה הכבד של המלחמה ששילמו האזרחים בעזה. כמו שכבר נאמר בגילוי הדעת שלי מחודש יולי וברבים מנאומיי, שמירה על ביטחון אזרחי ישראל ומניעת פגיעה מיותרת בעשרות אלפי אזרחים חסרי ישע אינן מטרות סותרות, אלא נדבכים שונים של אותה מחויבות בסיסית לחיי אדם ולכבוד האדם. במהלך השנה שבתי והדגשתי כי הפסקה מוחלטת של הלחימה, הזרמת סיוע הומניטרי, שיקום תשתיות חיוניות והגנה על מערכת הבריאות בעזה הן אינטרס מוסרי ואינטרס מדיני ארוך טווח גם יחד.

מבית, המשכנו לצערנו לראות ניסיונות רבים לערער את עצמאות מערכת ההשכלה הגבוהה ואת החופש האקדמי. יוזמות חקיקה, התערבות בהחלטות של מוסדות עצמאיים, הצרת צעדים והצעות הכופות שיקולים פוליטיים על החלטות מקצועיות, ואף ניסיון פיזי לשבש הרצאה שגרתית באחד הקמפוסים – כל אלה מצטרפים לכדי תמונה מדאיגה. לאורך השנה נדרשה האקדמיה, כמוסד מדעי ממלכתי ועצמאי, להשמיע שוב ושוב קול ברור נגד צעדים כאלה. בהופעות בוועדות הכנסת, בגילויי דעת, בנאומים ובראיונות רבים בתקשורת חזרנו והדגשנו כי מדינה המבקשת להבטיח את עתידה המדעי, הכלכלי והביטחוני, חייבת לשמור בקפדנות על חירות המחשבה, על עצמאותם של המוסדות האקדמיים ועל איתנותם בשיקולים זרים.

בבד בבד עם הניסיונות הללו מבית החרף בשנה האחרונה האיום על מעמדו הבין-לאומי של המדע הישראלי. אין ספור תופעות גלויות וסמויות של חרם אקדמי, קריאות לניתוק שיתופי פעולה עם ישראל וניסיונות להדירה מהשתתפות בתוכניות המחקר האירופיות החשובות, מציבים בסכנה את הישגי המדע הישראלי בעשרות השנים האחרונות. מועצת האקדמיה פרסמה גילוי דעת חריף המתריע מפני הסכנה לקרע מתמשך עם אירופה ופעלה ללא לאות מול האקדמיות הלאומיות למדעים באירופה ומול ארגונים מדעיים בין-לאומיים כדי לנסות ולמנוע את הגזרה. במפגשים, בכינוסים ובהתכתבויות רשמיות שבנו והסברנו כי חרם אקדמי אינו פוגע רק במדענים בישראל, אלא גם מערער את יסודות המדע כמשאב עולמי משותף ופוגע במיוחד בקולות המתונים והביקורתיים בתוך החברה הישראלית.

לצד המאבק בחרמות פעלנו כל העת גם להעמקת הקשרים המדעיים ולפתיחת ערוצים חדשים. במהלך השנה השתתפנו בכינוסים ובפורומים בין-לאומיים חשובים, מיפן דרך אירופה ועד צפון אמריקה, והמשכנו בשיתוף פעולה עם אקדמיות עמיתות. למזלנו, אף שרבים מן העמיתים שלנו בעולם חשים אי-נוחות ואף ביקורת חריפה כלפי מדיניות הממשלה, הם ממשיכים לראות במדענים הישראליים שותפים טבעיים למאמץ לקדם ידע, חדשנות ושלוש. האחריות שלנו כאקדמיה לאומית היא לטפח שותפויות אלו, להסביר את מורכבות המצב ולהדגיש כי מדיניות של בידוד אקדמי אינה פותרת סכסוכים אלא מקשה במציאת פתרונות.

כדי לעמוד היטב במחויבותנו על פי חוק לייעץ לממשלה בנושאי מדע והשכלה גבוהה, המשיך השנה האגף לייעוץ וקשרי ממשל בפעילות אינטנסיבית. האגף ריכז עבודת מומחים בתחומים כגון אקלים וסביבה, ביטחון תזונתי, בריאות הציבור, חשיבה חישובית, מצב מדעי הרוח ועוד. במסגרת זו נערכו ימי עיון, הוכנו ניירות עמדה, והתקדמה העבודה על דוחות עומק ארוכי טווח, ובהם הדוח התלת-שנתי הבא על מצב המדע, שיתפרסם בשבועות הקרובים. מטרת כל אלה אחת היא: להניח על שולחנם של מקבלי ההחלטות תשתית ידע עדכנית, מבוקרת ומאוזנת, גם כאשר הדיון הציבורי לעיתים קרובות שטחי ומתלהם.

על אף המציאות המורכבת המשיכה האקדמיה גם השנה בפעילות ענפה לקידום המצוינות המדעית. הרחבנו מסגרות של מלגות ופרסים לדור הצעיר של החוקרים, המשכנו בסבב ביקורים במוסדות מחקר והוראה ברחבי הארץ וחיזקנו את עבודתה החשובה של האקדמיה הצעירה הישראלית. גם בהנגשת המדע לציבור הרחב נמשכה השנה תנופה ניכרת. סדרות ההרצאות, הכינוסים הפתוחים לציבור ופעילות הדיגיטל של האקדמיה, לרבות ערוץ היוטיוב העשיר, אפשרו לעוד ועוד אזרחים להיחשף לידע מדעי עדכני בתחומי הטבע, החברה והרוח. לנוכח השיח הציבורי המפולג והרווי מידע מטעה, אנו רואים חשיבות מיוחדת בהעמדת ידע אמין, מאוזן ומבוסס מחקר ועובדות לרשות כל מי שמבקש להבין לעומק את המציאות ואת העולם שבו אנו חיים.

גיליון זה של איגרת 47 מוקדש להרצאותיהן ולהרצאותיהם של החברות והחברים החדשים שהצטרפו לאקדמיה בשנה הקודמת. מאמריהם מציגים פסיפס מרשים של מחקר ישראלי, מן המדעים המדויקים ועד למדעי החיים, מדעי החברה ומדעי הרוח. אני מזמין אתכם לעיין בהם לא רק כדי להכיר את הישגיהם האישיים של הכותבים אלא גם כדי להתרשם מן העומק, מן הגיוון ומן החיוניות של הקהילה המדעית בישראל.

למרות הקשיים אני מבקש לסיים בנימה של תקווה. בשנה האחרונה למדנו שוב כמה שבריריים הם החיים, הן שלנו כאינדיוידואלים והן כאזרחי מדינתנו האהובה, וכמה קל לערער מערכות שנבנו בעמל רב לאורך עשורים. אך גם למדנו עד כמה חזקה הנכונות של רבים בחברה הישראלית להילחם על שמירת הדמוקרטיה, על חופש המחשבה ועל כבוד האדם. המדענים והמדעניות, הסטודנטים והסטודנטיות, אנשי ונשות הרוח והתרבות – כולם שותפים חיוניים למאמץ זה.

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים תמשיך לעשות כל שביכולתה כדי להגן על החופש האקדמי, לחזק את שיתופי הפעולה הבין-לאומיים, לטפח את דור העתיד של המחקר ולהעמיד ידע מבוסס עובדות ומחקר לרשות מקבלי ההחלטות והציבור כולו. איננו יכולים לסלק את האימים והמשברים, אך אנו יכולים וצריכים להיות אחד מעמודי התווך של חברה המבקשת לקום מן השבר אל עבר שיקום, תיקון ועתיד טוב יותר.

שלכם בברכה,

פרופ' דוד הראל

נשיא האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים